

MARULIĆEVI SPOMENICI U VUKOVARU, BRATISLAVI...

(RIJEČ NA PROSLAVI 556. ROĐENDANA MARKA MARULIĆA)

Mirko Tomasović

UDK: 821.163.42-09 Marulić, M.

Na Dan grada Vukovara, 3. svibnja 2006, u nizu svečanosti priređenih za taj blagdan, jedna je imala poseban odjek: u samom gradskom središtu, pokraj šetnice uz Dunav, predsjednik Vlade Republike Hrvatske dr. Ivo Sanader otkrio je spomenik Marku Maruliću, »ocu hrvatske književnosti«, kako je urezano na kipu nezaboravnoga hrvatskoga likovnog umjetnika pok. Vaska Lipovca, koji je također prodičio Split i u svojoj ovdašnjoj radionici posljednjih mjeseci svojega plodnog života oblikovao skulpturu. Marulova statua zasjela je toga sunčanog dana u pitomom okolišu rijeke i baroknog urbanog ozračja u punini kiparske zamisli i artistske tankoćutnosti Lipovčeva dlijeta. Spomenik je Vukovaru darovala Vlada Republike Hrvatske, a kada je g. 1999. bio raspisan natječaj za Marulićev spomenik u Zagrebu, Odbor za podignuće odlučio je da se rad Vaska Lipovca postavi u Vukovaru. To je provedeno sedam godina poslije, što možemo držati sretnom okolnošću u poznatim nam hrvatskim kontroverzama i hirovitostima oko podizanja spomenika zaslužnim nacionalnim velikanima. Gradsko zastupstvo Zagreba donijelo je odluku da se »ocu hrvatske književnosti« u glavnom gradu postavi spomenik 1901; postavljen je 1999, gotovo cijelo stoljeće poslije.

Začudo ili po nekom pravilu, otkrivanje obilježja »ocu hrvatske književnosti« u jednomu hrvatskom gradu, povijesne i suvremene znakovitosti, nije prošlo bez nepotrebnih i nekritičkih osporavanja, čim je objavljen nadnevak svečanog čina. Područni se dnevni list uoči nadnevka zapitao, da parafraziram, kakve veze ima Marulić s Vukovarom, a usplahirena suradnica polsatne emisije za kulturu državne televizije je li to nekakav politički izazov »na granici«? Odgovorilo im se, na

kolokviju o Marku Maruliću u Gradskoj knjižnici u Vukovaru i na javnoj dalekovidnici, tih dana ovako: Vukovarac Nikola Andrić (1867-1942), književnik i kulturni poslenik velikoga, raznovrsnog i vrijednog opusa, objavio je 1901. kao posebnu tiskovinu knjižicu *Značenje Marka Marulića*, što je prva takva monografija u povijesti marulologije, uz to pisana vrlo suvislo i elokventno, dobrano onkraj prigodničarske publikacije. Vukovarski susjed, Vinkovčanin Vladimir Kovačić, u povodu pak petstote obljetnice Marulićeve rođenja, g. 1950. napisao je zanimljivu pjesmu *U pohvalu Marka Marulića*, u kojoj je, iako klasični štokavac, oponašao strofu i leksik *Judite*. Štoviše, apostrofirao ga je u svojoj zaljubljeničkoj odi kao egzemplarnu pjesničku vrijednost:

Dalmatinko, o čežnjo, ružo žarka,
 čutiš li kako miri smilje, vrijes;
 čutiš li oka svoga crni krijes,
 dostojan stiha Marulića Marka?!

(*Na Sustjepanu*, 1952.)

Iz Vukovara je i književni zaljubljenik u taj grad Pavao Pavličić, auktor vrsnih radova o poetičkom ustroju Marulićeve epike, a iz Našica prezaslužni prevoditelj njegove *Davidijade* i proznih djela akademik Branimir Glavičić. Temeljni kamen maruloloških istraživanja postavili su Ivan Kukuljević i Vatroslav Jagić, Varaždinci i kajkavci, predstavivši Marulića u prvom svesku edicije *Stari pisci hrvatski* (1869). Varaždinac je i pokojni akademik Franjo Švelec, dugogodišnji profesor na Filozofskom fakultetu u Zadru, s nezanemarivim marulološkim znanstvenim prinosima. Nije nabrajati više i dalje, da bi se potvrdila davna već spoznaja da je Marko Marulić znamenita književna pojava iznad mjesnih i krajevnih granica, što je, tomu ima preko jednog stoljeća, prihvaćeno u atributu njegove primordijalnosti »oca hrvatske književnosti«. To se očitovalo prigodom proslave četiristote obljetnice *Judite* 1901, koja je zamišljena i ostvarena kao svehrvatska i nacionalna obveza. Tako su se odvijala i jubilarna obilježavanja Ivana Gundulića, Andrije Kačića Miošića, primjerice, dok u prvoj i posljednjoj Jugoslaviji zbog političkih i ideoloških ometnji taj je raspon sužen. Konkretno, Marulićeve obljetnice 1924, 1950, 1971. javnim manifestacijama i programima obilježavane su tekar u Splitu, 1974. niti tu. Nedavne obljetnice, 2000. i 2001, slavile su se u Zagrebu, Splitu, diljem cijele *Lijepe naše*, a može se punim glasom reći i diljem Europe i svijeta. Dvojiti pak sada, g. 2006, zašto se u hrvatskom Podunavlju pojavljuje spomenik piscu iz grada na hrvatskom Jadranu, čini se u najmanju ruku uskotračnim i nesuvislim ako nešto drugo nije posrijedi, jer spomenici Maruliću kao književnoj vrijednosti rese i gradove izvan Hrvatske (primjerice, Berlin, Rim, Punta Arenas, Budimpeštu, nedavno Bratislavu i Vilnius), a uskoro će se postaviti i drugdje, u nas i inozemstvu.

Ta je pojava iznimno lako objašnjiva; ispravlja se propušteno ili onemogućeno po uzoru na kulturne europske narode, koji su svojim prvim književnim klasicima, simbolima nacionalne pisane umjetničke riječi, podizali spomenike, i još podižu (nedavne obljetnice Victora Hugoa i Goethea) u raznim gradovima i

selima svojih država ili ondje gdje njihovi pripadnici žive kao manjina i djeluju kao kulturna zajednica. Italija je tako obogaćena s bezbroj obilježja Danteu Alighieriu od Sardinije do Lombardije. Vidio sam, usput rečeno, i kipove drugih talijanskih klasika izvan njihovih rodni gradova i zavičaja (recimo Mlečaninu Goldoni u južnoitalskoj metropoli). Prije četrdesetak godina prijatelj me, dok sam boravio u Grenobleu, glavnom gradu departmana Isère, pozvao na izlet u svoje zavičajno selo u obližnjim Alpama, i tu sam, uz obvezatni kip Marianne, vidio i poprsje na mjesnom trgu Victora Hugoa, rođenog u Besançonu na istoku Francuske. Cervantesovih spomenika i bista ima po čitavoj Španjolskoj, ne samo u Alcalà de Henaresu i Madridu, Goetheovih po cijelom njemačkom govornom području, ne samo u Frankfurtu na Majni i u Weimaru.

Marulić je svojim književnim djelom i rodoljubnim likom izborio isti status, retorički sadržan u atributu »oca hrvatske književnosti«, sličnom i za spomenute europske nacionalne klasike, i taj je atribut u narodnoj svijesti općeprihvaćen kao stamena vrijednost i ponosna uspomena, te je posve logično, kao i europski prepoznatljivo, da mu se matična zemlja odužuje ovakvim izvanjskim znacima, spomenicima, imenima ulica, trgova i javnih ustanova. U Vukovaru su već prije jedna škola i trg ispred nje nosili ime »oca hrvatske književnosti«, pa je spomenik samo dodatni znamen poštovanja, koji taj grad odaje piscu *Judite*, od koje otpočinje naše literarno europejstvo na »harvackom jaziku«, iz pera »splitskog začinjavca« Marka Marulića, kako ga je nazvao Imota iz Vrgorca Tin Ujević – i njegov učitelj Zagrepčanec Matoš, rođen u Tovarniku, nedaleko od Vukovara. Opservatorima toga spomeničkog događaja može se također ukazati na kult Slovenaca, naših bliskih susjeda, prema Prešernu, Crnogoraca prema Njegošu, Makedonaca prema Koči Racinu, u svrhu dostupnije im poredbene obaviještenosti.

U čemu je onda nesporazum? U sadašnjoj Hrvatskoj na pokretnoj pozornici nazočimo nekoj strasnoj panpolitizaciji svega što se zbiva u bilo kojoj djelatnosti, najžešće se problematiziraju dostignuća u kulturi, a da se pri tome ne luči politika od funkcija javnog upravljanja, koje su njezina svrha u parlamentarnim sustavima. Spomenike zaslužnicima ne podižu političari, nego oni koji su izabrani da se skrbu i promiču kulturne nacionalne vrijednosti, da materijalno pomažu u tom kontekstu očuvanje memorijalne baštine i njezinih novih simbola. To je razvijena praksa u zapadnom svijetu, koju aktualna vlada s parlamentarnom većinom u Hrvatskoj u pogledu Marulića sustavno provodi, što se u prijašnjim totalitarnim državnim tvorevinama nije moglo, barem u tolikoj mjeri, a od njezine se neovisnosti može, štoviše očekuje. Objektivno govoreći, promicanje »oca hrvatske književnosti« izvan je domašaja stjecanja tzv. političkih bodova.

Istoga svibnja mjeseca nakon spomenika u Vukovaru Marku Maruliću otkriven je spomenik i u slovačkoj prijestolnici (prilagođena skulptura Vaska Lipovca), točnije u predgrađu Bratislave, Devinskomu Novom Selu, gdje živi najbrojnija hrvatske zajednica u toj zemlji. U tamošnjem Hrvatskom kulturnom centru, nedavno uređenom uz pomoć slovačke i hrvatske vlade, Marulićeva je bista podsjećaj slovačkim Hrvatima na njihova slavnog pretka, čija su se djela objavljivala i prevodila širom svijeta, a čitala od XVI. stoljeća i u njihovoj novoj

domovini. Na prigodnoj svečanosti u Devinskomu Novom Selu 24. svibnja 2006. sudjelovao je tadašnji predsjednik slovačke Vlade. Njegova ekscelencija g. Mikuláš Dzurinda i naše dr. Ivo Sanader. Brojnoga okupljenog općinstva iz dviju zemalja posebno se dojmio i nastup mjesnog zbora i tamburaškog sastava, koji je izvodio napjeve s Jadrana, iz njihove davne postojbine. U govoru slovačkih Hrvata, što je na svečanosti također istaknuto, sačuvali su se ostaci drevne čakavštine, nalik Marulićevoj. Svečanost su ignorirali hrvatski mediji, pa je ovo prigoda da se zabilježi.

Treći spomenik Marku Maruliću, sveudilj ovog proljeća i isto tako zauzećem hrvatske Vlade, darovan je starom Sveučilištu u Vilniusu, njegovu slavističkom odjelu (prilagođena Lipovčeva statua), gdje studente podsjeća na tvorca najboljega biblijsko-vergilijanskog epa na slavenskim jezicima. Spomenik je svojevrsni uzvračaj litvanskim studentima kroatistike, koji pod vodstvom svojeg profesora skupno prevode taj spjev, Marulićevu *Juditu*, na svoj materinski jezik. Prva dva prevedena pjevanja bili su uručili predsjedniku naše Vlade prigodom njegova službenog posjeta Republici Litvi, a ta je verzija, kako znamo, objavljena u ovogodišnjem broju glasila *Colloquia Maruliana*. Ona je ujedno i sedmi prijevod Marulićeva karizmatičnoga djela na inojezike. Litvanska *Judita* predstavljala je pravo iznenađenje za sudionike redovitoga travanjskog međunarodnog znanstvenog skupa o Marku Maruliću, koji se u Splitu održava od 1991.

Danas, 18. kolovoza 2006, na 556. rođendan Marka Marulića, može se zaključno reći da je proljeća 2006. Kairos pohodio »oca hrvatske književnosti«. Uz tri spomenika, u Vukovaru, Bratislavi i Vilniusu, u Londonu je praizvedena u travnju glazbena monodrama *Judita* s izvornim Marulićevim stihovima muzikologinje i pjevačice gospođe Katarine Livljanić, i to s velikim uspjehom i javnim odjekom. Istodobno se u Nizozemskoj (Leiden) pojavilo još jedno izdanje Marulićeva latinskog epa *Davidias*, što je neoboriv dokaz zanimanja za splitskog humanista u međunarodnim akademskim krugovima. Događaje iz Londona i Leidena svrstati je, slikovito rečeno, u spomenike Marulu, pa ih je u ovoproljetnoj žetvi dapače pet, s utemeljenim pretkazanjima da će se uskoro njihov broj povećati i s pripomenom da će Lipovčev kip u Vukovaru ući u ljetopis hrvatske likovne umjetnosti.